

SIMON LAJOS ZOLTÁN

Adamik Tamás: *Carmina Fructifera*: Versek és műfordítások

(ÜVEGHEGY KIADÓ, SZÁZHALOMBATTA, 2023.)

A *fructifer* ‘gyümölcsöző’ melléknév a klasszikus latin nyelvben ritka, először Seneca *Erkölcsei leveleiben* (98,5) fordul elő, szórványosan megvan a késő császárkor prózájában, Columellánál, Pliniusnál, de igazán elterjedtté Szent Jeromos Vulgata-fordítása nyomán az ókeresztény és a középkori latin irodalomban válik. „*Ego autem, sicut oliva fructifera in domo Dei*”, „Én azonban, mint zöldellő olajfa, olyan vagyok Isten hajlékában”, olvassuk a zsoltárban (52,10), „*dans pluvias et tempora fructifera, implens cibo et laetitia corda nostra*”, „adott nektek esőt és gyümölcsöt érlelő nyarat, ételt és a szívetekbe örömet”, mondja Barnabás és Pál apostol a pogány tömegnek Lisztrában (ApCsel 14,16, Szent István Társulat fordítása). A kötet tehát már címében is átfogja mindazon korszakokat, melyekkel Adamik Tamás filológusként foglalkozik, miként az eredeti versek között gondosan elhelyezett műfordítások is tizenkét évszázad latin költészetének panorámáját nyújtják Horatiustól Clairvaux-i Szent Bernátig.

A szerző első, 80. születésnapja alkalmából megjelent verseskötete (*Carmina Rustica*, Üveghegy Kiadó, Százhalombatta, 2018) a hetes szám köré szerveződött, hét fejezetben hetvenhét, 1956-tól 2017-ig keletkezett saját verssel és műfordítással, s ezt kerekítette ki három költőtárs verslaudációja nyolcvanra. Az új kötet – megtartva az előző szerkezetét és a versek számozását – új ciklussal bővült. A *Téli kertem virágai* 24 új verset és 15 műfordítást foglal magába, így a kötet összesen 116 költeményt tartalmaz. Hódolat ez a szerző kedves költője, C. Valerius Catullus előtt, a nagy műgonddal megkomponált *Catulli Veronensis liber* ugyanis 116 költeményből áll. A kötet záródarabja is Catullust szólítja meg: „Drága Catullusom, itt berekesztem szép szavak árját, / Nálad több verset írni nekem tilos ám.” Idézzük itt föl, hogy Adamik Tamás első jelentős munkája, a Catullus verseihez írott kiváló kommentár több mint fél évszázada, 1971-ben látott először napvilágot, s azóta több kiadást megért.

Az új ciklus versei 2018 és 2023 között keletkeztek. A műfordításokból közölt szerény válogatás is ezen időszak termése, az elmúlt évtizedben ugyanis Adamik professzor négy vastag kötetben (2014, 2017, 2020, 2022) megírta a középkori latin irodalom történetét, és a tömördek szemelvény formahű fordítását is túlnyomórészt maga végezte el. Az új ciklus tehát éppúgy egy fáradhatatlanul munkálkodó, termékeny (*fructifer*), „férfias élet” (51. o.) lenyomata, mint a korábbiak. Első olvasásra is szembetűnő, miként az *Előszó*ban Deák-Sárosi László fölhívja rá a figyelmet, a versek rendkívüli formagazdasága. Megszólal a felező tizenkettes (*Imádság koronavírus idején*), a felező nyolcas (*Sárga*

levél) és annak sorrövidüléssel változata (*Szárazság*), vagy a harmadoló tizenkettes (*Ősz*), a tiszta hetes (*Isten közelsége*), az ötszótagú kissor (*Ima igaz hitért*), a szonett (*Anyám szava*), s természetesen az antik formák, így a szapphói strófa (*Vágyakozás*), a hexameter (*B. Tóth Klára születésnapjára*) vagy a disztichon (*Epigramma*).

Ki kell azonban térnünk itt a ciklusban elhelyezett szabadversek különleges szépségére. Izgalmas költői kísérlet a *Hamvasi divináció*, mely Ovidius elégius disztichonjait oldja föl szabadverssé. Először érdemes talán Ovidiust idézni Gaál László fordításában: „Mert él Maeonides, míg áll Tenedos meg az Ide, / Míg rohanó Simois tenger ölére suhan. / Ascrai dalnok is él, míg musttól duzzad a szőlő, / S görbe kaszák döntik földre a búzavetést.” (*Szerelmek* 1,15,9–12); „Míg hitvány rabszolga, kemény apa, ronda kerítő, / És míg utcai lány lenne, Menander is él.” (1,15,17–18); „Míg csak Amor nyila száll, s szerelem tüze gyúl a szivekben / Halk szavu Albiusom, zengik a verseidet” (1,15,27–28). Adamiknál a költészet halhatatlanságát jövendőliő sorok komolyságát éppen a szabadvers dísztelensége – és Ovidius sorainak az idézett versfordításnál pontosabb tolmácsolása – adja vissza: „Mert Homérosz élni fog, / ameddig Tenedosz és Ida hegye áll. / Élni fog Hésziodosz, / amíg musttól duzzad a szőlő. / Amíg ravasz szolga és bájos utcalány lesz, / Menandrosz is él. / S amíg szerelem virul / szívből dalolják a míves Tibullus / elégiáit.” Teljes egészében kellene idéznünk *A béke* című, hosszabb szabadverset, ahol a prózaian kopár mondatok szinte bibliai szózattá alakulnak: „Szeresd a békét! / Kérded, miért szeressed? / Mert boldogok a békeségesek. / És minden ember boldog akar lenni. / És boldognak lenni csak békében lehet. / De hát miért csak békében boldog az ember? / Mert a békében rend van. / És tisztaság. / És ahol rend van, ott helyén vannak a dolgok. / Ahol tisztaság van, ott kellemes élni.” Hasonlóan veretes a *Platón Timaiosza* is, melyben a jambikus lejtés a görög tragédiák monológjait idézi: „Ha apád mondja ezt neked, vagy jó anyád, / mint avult, ósdi szokást egyszer csak elhagyod. / Ha papodtól hallod ezt a templomban / igeként, melyet követned illik életed során, / a pap ebből él, gondolod magadban, / s kenyerét félti, ezért prédikálja.”

Ez a sok évtizedes műfordító gyakorlattal csiszolt, oldott versbeszéd teszi izgalmassá a kötött formájú verseket is. A alkaioszi strófában íródott *Deák-Sárosi Lászlónak* c. költemény első sora berzsenyis hangulatú („Érett koromnak gondja, reménye”), utolsó sora horatiusi reminiscencia („hörpintsd kupád”), maga a vers mégis a baráti beszélgetés meghittségével szólal meg. A szapphói strófában íródott *Vágyakozás* fölütése Catullus híres, a magyar irodalomban Kölcseyt és Adyt is megihlető szerelmes versét (51. *carmen*) idézi: „Elborul szívem, odalesz nyugalmam, / Két szemem vibrál, nem is érzi arcod. / Vágyom utánad.” A költemény további része azonban már az istennőkhöz szóló antik és a középkori Mária-himnuszok hangulatát adja: „Fönt lebegsz égben lila csillagok

közt. / Nagy hegyek trónján le-leülsz magasban. / Fényes út hívón csalogat ragyogva / Szikraesőben”.

Az ütemhangsúlyos verseket könnyed, letisztult dalszerűség jellemzi: „Én is mindig izgek-mozgok, / sóhajtozom, talpra ugrok, / itt kutatok, ott keresek, / földre nézek, égre lesek” (*Sárga levél*). Humoros kis életképet találunk a szerző 84. születésnapján (2021. augusztus 6.) keletkezett *Szárazság* című versben: „Én is csak úgy tengődöm: / tennivalóm mellőzöm. / Nézek bambán, sóhajtok, / már semmit sem óhajtok” Ám e versnek párja is van, az egy héttel később (2021. augusztus 14.) azonos mértékben íródott *Isten közelsége*, melynek strófái az előzővel felelnek: „Dolgozom is szorgosan. / Munkám végzem gondosan: / kelő nappal együtt kelek, / udvart söprök, betűt vetek”. A József Attila-allúzió (*Kertész leszek*) nem véletlen. (Ne feledjük a szerzőnek a Szent István Akadémián tartott székfoglalóját, melynek tárgyául József Attilát választotta.) A ciklus egyik vezérmotívuma a világot jobbra tevő, szakadatlan tevékenykedés, alkotás öröme. Ez az életeszemély köti össze a barátokkal is: „Hetvenéves lettél immár, / munkálkodva szorgosan” (*Kozma Lászlónak*), „Hetvenkedj hát szorgosan, / Isten óvjon gondosan” (*Köszöntő Szekeres Máriának*).

Annak tudata, hogy „hasznos a létezés”, és „így téve Istent is követed talán” (*Deák-Sárosi Lászlónak*), az alföldi tanyavilágban eszmélődő, a csillagos ég alatt juhászokdó költő mélyen gyökerező, meghatározó élménye. Hol himnikus emelkedettséggel emlékezik meg erről: „Az én anyám / dolgos két keze / munkára fogta / gyermekeit” (*Nyíri Erzsébet születésnapjára*), hol humorosan: „Te is akarsz tanulni? – / emelte rám szűrös szemét a pap. / Vagy úgy véled, hogy többet ér tunyulni?” (*Köszönet a kecskeméti piaristáknak*). Vergilius *Georgicájának* híres sora jut eszünkbe: *labor omnia vincit / improbus*; „[A]z szüntelen való munka mindeneket megh győz” (Régi iskolai fordítás). S miként a *Georgica* világában, a szüntelen munka képes a letűnt aranykori állapotokat helyreállítani. „Színekkel telehínted e sápadt, szürke világot, / És ami megromlott, kifakult már, újra teremted” (*B. Tóth Klára születésnapjára*). Szorosan kapcsolódik ide a másik fő motívum, mely a teljes életműben, a saját versekben, de a közjük bevalogatott műfordításokban is újra meg újra megjelenik: a gondosan megművelt, bőségesen termő gyümölcsös képe. Igazi remeklés a költő kertjének leírása a *Hamvas Béla: A magyar Hüperion* című versben: „Látom, hogy öt hosszú málnasor / uralja felét. / Elöl egy besztercei szilvafa örködik, / hátul pedig egy százéves körtefa. / A kert bal fele még ennél is / több örömet kínál: / elöl és oldalt ribizlibokrok / koszorúzzák, / hátul pedig aranyeső / hinti rá aranyát.”

E rendkívül változatos darabokból álló versciklus, miként a *Catulli Veronensis liber*, igen jól átgondolt kompozícióba rendeződik. Első olvasásra is föltűnik két párvers, a már említett *Diptichon* (*Szárazság, Isten közelsége*), valamint a Hamvas Béla emlékét idéző két, szintén egymás mellé helyezett szabadvers. E két párvers három költeményt fog közre, mégpedig egy időmértékeset (*B. Tóth Klárának születésnapjára*), egy szabadverset (*Platón Timaiosza*) és egy

ütemhangsúlyos darabot (*Sárga levél*). A kompozíció e magját hét vers előzi meg, és kilenc követi. Ezután jön a tizenöt műfordítás, s végül, az antik költőknél gyakori, szép pecsétként (*szphragisz*) a Catullust megszólító *Epigramma*. S miként Catullusnál, itt is meghatározó a folyamatos olvasást üdítővé tévő rendezőelv, a változatosság, a *varietas*. Folyton váltakoznak a versformák, a barátokat megszólító és az önreflexív versek, a himnikusan fenséges, a barátián közvetlen, az elmélkedő-imádságos, a humorosan emlékező, a derűs életöröm pillanatait megörökítő darabok. E versek látszólag egyszerűek – az ovidiusi „*ars latet arte sua*” elvére keresve sem találánk jobb példát –, de sokadszori újraolvasásra is frissnek, meglepőnek hatnak. Adamik Tamás gazdagon termő gyümölcsös-kertbe hív minket vendégségbe, olyan varázslatos kertbe, amely igazi fölüdülést nyújt a léleknek, s ahová újra meg újra visszatérni vágyunk. S várjuk, hogy a következő évek terméséből majd ismét kézbe vehessünk egy kötetre valót.